

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"СТРАХУВАННЯ"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри управління фінансовими послугами.
Протокол № 2 від 30.09.2013 р.

Укладачі: Смоляк В. А.
Ачкасова С. А.

P58 Робоча програма навчальної дисципліни "Страхування" для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / укл. В. А. Смоляк, С. А. Ачкасова. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 60 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами, плани лекцій і семінарських (практичних) занять, матеріал щодо закріплення знань (самостійну роботу, контрольні запитання), методичні рекомендації та систему оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання.

Вступ

Інституціональне реформування суспільних, економічних та політичних відносин в Україні і потреби сучасного ринку підвищують потребу у страховому захисті фізичних та юридичних осіб.

Ринкова економіка неможлива без розвинутої сфери страхування. Найважливішим чинником у подоланні існуючих проблем у сфері страхування є трансформація погляду на страхування як на необхідний атрибут ринкової економіки, піднесення в громадській думці його ролі, відведення страхуванню того місця в ринкових перетвореннях, яке воно має посідати.

Можливість надання широкого спектру страхових послуг залежить від державної політики та розвитку страхових відносин на вітчизняному й міжнародних ринках страхування і перестраховування.

Розвиток страхового бізнесу потребує посилення ролі як страхової науки, так і практичних заходів відпрацювання законодавства й економічних умов функціонування страховиків, засвоєння досвіду багатьох країн і підвищення страхової культури населення.

На сучасному етапі потенційна роль і необхідність всебічного розвитку страхування є особливо важливими, оскільки для усунення наслідків збитків саме відшкодування через систему страхування має позитивні макроекономічні та соціальні наслідки. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримка соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування страхування.

Враховуючи, що сучасний спеціаліст, крім фахових знань, повинен мати широку ерудицію, логічно мислити, швидко сприймати все новітнє, виникає необхідність формувати та розвивати страхову культуру. Специфічні страхові відношення стали не тільки об'єктом страхової науки, але й предметом вивчення дисципліни "Страхування".

Навчальна дисципліна належить до групи освітньо-професійних дисциплін і є складовою частиною підготовки бакалавра з напрямку підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит".

Необхідна навчальна база перед початком вивчення дисципліни: з метою найкращого засвоєння положень навчальної дисципліни студенти повинні до початку її вивчення опанувати знання і навички в галузі загальної економічної теорії, макро- і мікроекономіки, грошей та кредиту, статистики, фінансів підприємства, банківської

системи, правової підготовки, вміння проводити аналіз фінансової діяльності суб'єктів господарювання, простежувати вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища на основні фінансово-економічні результати діяльності страховиків та їх фінансовий стан, а також зміни в порядку надання страхових послуг, сформуванню вмінь до комунікацій під проведення тренінгів на бакалаврському рівні.

Метою навчальної дисципліни є послідовне формування в студентів основних положень теорії й практики страхування фізичних і юридичних осіб в умовах ринкових відносин.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

з'ясування об'єктивної необхідності і сутності страхових послуг, які надаються як фізичним так і юридичним особам;

засвоєння методів організації роботи страховика щодо реалізації страхових послуг;

розгляд умов надання страхових послуг у галузі особистого, майнового страхування та страхування відповідальності;

опанування організаційними засадами фінансової діяльності страхових компаній.

Предметом навчальної дисципліни є система відносин між сторонами страхової угоди з приводу купівлі-продажу страхових послуг.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів із загальноекономічною та спеціальною літературою, а також з нормативними актами.

Робоча програма розроблена відповідно до чинного законодавства у сфері освіти, а саме:

1. Закону України "Про вищу освіту" від 17.01.2012 р. № 2984-III;

2. Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій" від 23.11.2011 р. № 1341;

3. Наказів Міністерства освіти і науки України:

"Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу" від 23.01.2004 р. № 48;

"Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу" від 20.10.2004 р. № 812;

"Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу" від 30.12.2005 р. № 774;

"Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року" від 13.07.2007 р. № 612;

"Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи" від 16.10.2009 р. № 943;

"Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах" від 26.02.2010 р. № 1/9-119;

4. Наказу ректора Харківського національного економічного університету "Про затвердження Тимчасового положення Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" від 30.08.2013 р. № 1.

1. Структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна є нормативною дисципліною підготовки бакалаврів з напрямку підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит".

Структура навчальної дисципліни подана в табл. 1.

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна: підготовка бакалаврів	Напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 5	Шифр та назва галузі знань: 0305 "Економіка і підприємництво"	Нормативна. Рік підготовки: 4. Семестр: 7
Кількість годин: 180. Змістовний модуль 1 – 60 год. Змістовний модуль 2 – 60 год. Змістовний модуль 3 – 60 год	Шифр та назва напрямку: 6.030508 "Фінанси і кредит"	Кількість годин. Лекції: 34 год. Практичні: 34 год. Самостійна робота: 112 год

Кількість тижнів викладання навчальної дисципліни: 17. Кількість аудит. годин на тиждень – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Вид контролю: іспит
---	---	---------------------

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). Питання, які потребують обговорення, винесено на розгляд під час семінарських занять. Велике значення в процесі вивчення, закріплення і подальшої перевірки знань має самостійна робота студентів, а також виконання індивідуальних завдань. Усі ці види занять розроблено відповідно до положень Болонського процесу щодо кредитно-модульної системи організації навчання. Інформаційними джерелами навчальної дисципліни є законодавчо-нормативні акти України, які регулюють діяльність у галузі страхування, фінансова звітність страховиків, статистична інформація, спеціальна вітчизняна і закордонна навчальна література, періодичні видання, електронні ресурси.

2. Кваліфікаційні вимоги до студентів

Навчальна дисципліна дає майбутнім фахівцям певні компетентності та вміння, які вони зможуть безпосередньо застосовувати у своїй майбутньої професійній діяльності.

По-перше, це стосується використання головної функції страхування відносно страхувальника – захист майнових інтересів від різноманітних непередбачених подій негативного характеру. Для цього існує ціла низка страхових послуг, які споживає практично кожне підприємство та громадянин у розвинутих країнах. У вітчизняній практиці підприємства тільки недавно стали поступово починати використовувати можливості страхування для забезпечення власного стійкого існування.

Функції, типові завдання діяльності, компетенції та вміння, які формуються у студентів напряму підготовки "Фінанси і кредит" після опанування тем дисципліни згідно з відведеним часом і запропонованої програми подано у табл. 2.

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій перелік предметних компетентностей, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада 2011 року, перелік компетентностей у розрізі тематики навчальної дисципліни та опис кваліфікаційних характеристик рівня 6 (бакалавр) у рамках навчальної дисципліни наведено в табл. 3.

Функції, типові завдання діяльності, компетентності та вміння, які формуються у студентів після опанування тем дисципліни

Тема	Функція	Типові завдання (ТЗ)	Компетентність (К) та вміння (В)
1	2	3	4
Тема 1. Сутність та класифікація страхування	Організаційна	Вибір типу захисту майнових інтересів, форм і видів страхування для організації страхового захисту підприємства та себе як громадянина (ТЗ-1)	Організовувати та структурувати об'єкти страхування на які воно може бути розповсюджено, за типом захисту майнових інтересів, формами та видами страхування (К-1): обрання та обґрунтування доцільності для страхування об'єктів залежно від типу захисту майнових інтересів (захист майна, захист відповідальності, захист життя та здоров'я) (В-1); обрання та розмежування за видами страхування об'єктів, що повинні бути застраховані в обов'язковій та можуть бути застраховані в добровільній формах (В-2)
	Планова	Обґрунтування доцільності і недоцільності страхування як засобу управління ризиками підприємства та захисту власних майнових інтересів як громадянина (ТЗ-2)	Планувати необхідні варіанти страхового захисту та обґрунтовувати необхідність їх застосування для диверсифікації ризиків залежно від головних умов, що пропонують страхові компанії (К-2); обґрунтування привабливості страхового захисту залежно від виду та розміру страхової франшизи (В-3); обґрунтування привабливості страхового захисту залежно від типу системи страхового відшкодування (В-4)
Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання	Планова	Вибір партнерів, які реалізують страхові послуги або виступають посередниками в цьому процесі (ТЗ-3)	Планувати побудову відносин безпосередньо зі страховиками та співстраховиками або через страхових посередників залежно від необхідності страхового захисту та ціни страхової послуги (К-3); обрання страхової компанії-партнера або співстраховиків на підставі їх спеціалізації, репутації, місцю на ринку і в рейтингу страховиків зі співставленням цього з цінами на їх страхові продукти (В-5); обрання страхового посередника (страхового брокера) з метою делегування йому функції по пошуку найбільш привабливих умов страхування та прийняття рішення про доцільність такого делегування на підставі вартості та якості його послуг (В-6)
	Організаційна	Орієнтування в правилах та в основних елементах договорів страхування, прав та обов'язків страхувальника	Орієнтуватися у ключових засадах правил та договорів страхування для недопущення порушень з вини страхувальника та контролю за діяльністю страховика (К-4); аналіз основних правових умов договорів страхування: прав та обов'язків страховика і страхувальника (В-7);

		та страховика (ТЗ-4)	контроль за недопущенням випадків порушення договорів страхування з вини страховальника, що має наслідок невиклати страхових випадків з боку страховика (В-8)
--	--	----------------------	---

Продовження табл. 2

1	2	3	4
Тема 3. Особисте страхування	Планова	Обґрунтування необхідності застосування особистого страхування для захисту майнових інтересів співробітників підприємства щодо їх життя, здоров'я та працездатності (ТЗ-5)	Оцінювати можливість використання особистого страхування для забезпечення захисту майнових інтересів співробітників (К-5): обрання та обґрунтування доцільності програм медичного страхування для колективної форми страхування співробітників (В-9); обґрунтування економічної необхідності страхування від нещасних випадків співробітників залежно від виду їх виробничої діяльності та ступеня ризиковості професії (В-10)
	Організаційна	Застосування переваг страхування життя для забезпечення власних майнових інтересів як альтернативу іншим видам виконання функції грошей як засобу нагромадження (ТЗ-6)	Аналізувати привабливість та доцільність накопичувальних форм страхування для одночасного забезпечення і мультиплицування вільних коштів та забезпечення страхового захисту життя та здоров'я себе як громадянина та своєї родини (К-6): аналіз та обрання програм пенсійного страхування як додаткового доходу у пенсійному віці (В-11); аналіз та обрання варіантів змішаного страхування життя, страхування дітей та страхування до шлюбу як засобу зберігання та примноження коштів (В-12)
Тема 4. Майнове страхування	Планова	Обґрунтування необхідності застосування страхування для захисту інтересів підприємства щодо збереження його майна (ТЗ-7)	Оцінювати можливість використання страхування для забезпечення інтересів підприємства щодо захисту його майна (К-7): обрання та обґрунтування доцільності страхування певного виду майна підприємства (В-13); обґрунтування економічної необхідності страхування підприємницьких, фінансових та кредитних ризиків для забезпечення стійкою діяльності підприємства (В-14)
	Організаційна	Застосування переваг страхування для забезпечення інтересів себе як громадянина щодо збереження особистого	Аналізувати привабливість використання страхування для забезпечення інтересів щодо збереження особистого майна (К-8): обрання та обґрунтування доцільності страхування нерухомого особистого майна (В-15); обґрунтування економічної необхідності страхування рухомого

		майна (Т3-8)	особистого майна (В-16)
--	--	--------------	-------------------------

Закінчення табл. 2

10

1	2	3	4
Тема 5. Страховання відпові- дальності	Планова	Обґрунтування необхідності застосування страхування для захисту від збитків щодо компенсації шкоди третім особам (Т3-9)	Оцінювати можливість використання страхування відповідальності для забезпечення інтересів підприємства щодо можливих вимог за шкоду перед третіми особами (К-9): обрання та обґрунтування доцільності страхування певного виду професійної відповідальності (В-17); обґрунтування економічної необхідності страхування адміністративної відповідальності підприємства (В-18)
	Організаційна	Застосування переваг страхування для забезпечення інтересів себе як громадянина щодо власної відповідальності перед постраждалими майна (Т3-10)	Аналізувати привабливість використання страхування особистої відповідальності себе як громадянина (К-10): обрання та обґрунтування доцільності страхування цивільно- правової відповідальності (В-19); обґрунтування економічної необхідності страхування відповідальності при позичанні коштів у кредит (В-20)
Тема 6. Основи актуарних розрахунків	Планова	Аналіз вартості страхової послуги на підставі тарифів, що пропонуються страховиками із ризикових видів страхування (Т3-11)	Оцінювати вартість страхової послуги і, відповідно, ймовірності настання страхового випадку на підставі страхового тарифу та його складових елементів (К-11): обрахування показників страхової статистики (В-21); обрахування складових елементів тарифної ставки (В-22)
	Організаційна	Оцінка прибутковості накопичувального страхування за тарифами, що пропонуються страховиками страхування (Т3-12)	Оцінювати вартість страхової послуги і ймовірного доходу за інвестованими у накопичувальне страхування кошами (К-12): обчислювати ймовірність дожиття та смерті у визначений період часу за використання таблиць смертності (В-23); оцінювати інвестиційних дохід за покладеними в накопичувальне страхування коштами (В-24)
Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків	Планова	Аналіз фінансової надійності страхової компанії як страховика підприємства (Т3-13)	Оцінювати фінансову надійність страховика на підставі його публічної звітності (К-13): визначати фактичний та нормативний запас платоспроможності (В-25); оцінювати обсяг страхових резервів (В-26)
	Організаційна	Розгляд страховика як напрямую вложення коштів	Організовувати інвестування коштів до акціонерного капіталу страховика з метою участі у його уставному фонді (К-14):

		підприємства в його акції (Т3-14)	оцінювання прибутковості та рентабельність страхових операцій страхової компанії (В-27); визначати положення страхової компанії на сегменту ринку (В-28)
--	--	--------------------------------------	--

**Кваліфікаційні характеристики, якими мають володіти студенти
освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" після опанування
навчальної дисципліни**

Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі страхування та у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів страхової науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов			
Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень у галузі страхування	Розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у сфері страхування та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів	Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі страхування	Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах у галузі страхування
Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності в галузі страхування		Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у галузі страхування	Відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності

У процесів навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять, при виконанні практичних завдань, вирішенні завдань з вибору надання окремих видів страхових послуг, дискусій на семінарських заняттях з перспектив розвитку страхового ринку України, при виконанні індивідуальних завдань.

Для опанування згаданих компетентностей використовуються різні форми проведення занять та контролю знань студентів.

3. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Тематичний план навчальної дисципліни складається з трьох змістовних модулів, кожний з яких об'єднує у собі відносно самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує декілька навчальних елементів дисципліни за змістом.

Структура залікового кредиту дисципліни наведена у табл. 4.

Таблиця 4

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин:			
	всього	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії				
1. Сутність та класифікація страхування	32	6	6	20
2. Страховий ринок та його державне регулювання	28	4	4	20
Разом за модулем 1	60	10	10	40
Змістовний модуль 2. Галузі страхування				
3. Особисте страхування	20	4	4	12
4. Майнове страхування	20	4	4	12
5. Страхування відповідальності	20	4	4	12
Разом за модулем 2	60	12	12	36
Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків				
6. Основи актуарних розрахунків	30	6	6	18
7. Фінанси та фінансова надійність страховиків	30	6	6	18
Разом за модулем 3	60	12	12	36
Разом за дисципліною	180	34	34	112

Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії

Тема 1. Сутність та класифікація страхування

1.1. Сутність страхування як економічної категорії. Суб'єкти та об'єкти страхування

Офіційне та авторські визначення страхування. Характеристика основних суб'єктів страхових відносин: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач. Об'єкти страхування: життя та здоров'я, майно, відповідальність.

1.2. Функції та принципи страхування

Характеристика функцій страхування: ризикової, створення і використання страхових резервів, заощадження коштів, превентивної, контрольної та інвестиційної. Принципи страхування: конкурентність, страховий ризик, майновий інтерес, максимальна сумлінність сторін, відшкодування в межах реально завданих збитків, франшиза, причинно-наслідковий зв'язок, суброгація, контрибуція, співстрахування і перестраховування, диверсифікація.

1.3. Системи страхування

Системи першого ризику, пропорційної відповідальності, граничного забезпечення та за відновною вартістю.

1.4. Класифікація страхування

Історичні ознаки: час виникнення окремих видів та етапи розвитку страхування. Економічні ознаки: спеціалізація страховика, род небезпеки, об'єкти, галузі, підгалузі і види, статус страховика, статусом страхувальника. Юридичні ознаки: ліцензовані види страхування, форма проведення страхування, форма організації страхування. Форми страхування: обов'язкова та добровільна, індивідуальна та колективна.

Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання

2.1. Поняття про страховий ринок та його структура

Загальна структура та інфраструктура страхового ринку України. Об'єкти та суб'єкти страхового ринку. Класифікація страхового ринку за інституціональною, територіальною та галузевою ознаками. Страхові посередники, їх функції та відмінності. Професіонали страхового ринку. Товариства взаємного страхування. Об'єднання страховиків.

2.2. Страхова компанія як базова ланка страхового ринку

Класифікація страхових компаній. Характеристика організаційних форм у яких може бути створена страхова компанія. Особливості створення та діяльності кептивних страхових компаній. Характеристика

окремих структурних підрозділів страхової компанії: філія, відділення, представництво, агентство.

2.3. Перестраховання та співстрахування

Перестраховання як самостійна галузь страхування. Схема перестраховання. Характеристика суб'єктів перестраховання. Характеристика факультативних, облігаторних та факультативно-облігаторних договорів, їх порівняльна характеристика. Види договорів при пропорційній формі перестраховання. Види договорів при непропорційній формі перестраховання. Сутність співстрахування та механізм його здійснення. Особливості співстрахування при страхуванні великих ризиків.

2.4. Державний нагляд за страховою діяльністю

Цілі на які спрямоване державне регулювання страхування. Напрями державного регулювання страхування. Система законодавчого регулювання страхування. Принципи взаємовідносин страховика й держави. Характеристика діяльності Уповноважених органу з нагляду за страховою діяльністю. Порядок ліцензування страхової діяльності.

Змістовний модуль 2. Галузі страхування

Тема 3. Особисте страхування

3.1. Страхування життя

Характеристика страхування життя як накопичувального виду страхування. Характеристика страхових випадків при страхуванні життя. Умови договору страхування життя. Характеристика найпоширеніших у практиці видів страхування життя: змішане страхування життя, страхування дітей, страхування до шлюбу, страхування додаткової пенсії.

3.2. Страхування здоров'я

Характеристика нещасного випадку: його ознаки та можливі наслідки. Характеристика страхових випадків та подій що не визнають страховим випадком. Принципи виплати страхового відшкодування залежно від ступеня втрати здоров'я. Характеристика окремих видів страхування від нещасних випадків. Сутність медичного страхування. Характеристика типових програм добровільного медичного страхування. Умови медичного страхування осіб, що виїжджають за кордон.

Тема 4. Майнове страхування

4.1. Страхування майна юридичних осіб

Основний, додатковий та спеціальний договір майнового страхування. Права та обов'язки страховика та страхувальника. Основні напрями страхування майна юридичних осіб: страхування підприємницьких, технічних, кредитних і фінансових ризиків, транспортне та сільськогосподарське страхування.

4.2. Страхування майна громадян

Особливості страхування майна громадян. Особисте майно, що може та не може бути застраховано. Групи ризиків, що охоплюють страхування майна громадян. Характеристика окремих видів страхування рухомого та нерухомого майна громадян.

Тема 5. Страхування відповідальності

5.1. Страхування відповідальності юридичних осіб

Характеристика понять "школа" та "третя особа". Характеристика видів відповідальності, що можна застрахувати: адміністративна, матеріальна, цивільно-правова. Характеристика видів страхування відповідальності: страхування відповідальності роботодавця, професійної відповідальності, відповідальності за екологічне забруднення, відповідальності перевізника вантажів.

5.2. Страхування відповідальності громадян

Особливості страхування майна громадян. Характеристика видів страхування: цивільної відповідальності власників транспортних засобів, відповідальності позичальника за непогашення кредиту, відповідальності власників собак та цивільної відповідальності громадян, що мають у власності зброю.

Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків

Тема 6. Основи актуарних розрахунків

6.1. Сутність актуарних розрахунків. Показники страхової статистики. Склад та структура тарифної ставки

Критерії віднесення ризику до страхового та нестрахового. Характеристика сутності актуарних розрахунків як процесу встановлення страхового тарифу. Поняття про "страхову статистику". Основні абсолютні та відносні показники страхової статистики та їх економічний зміст. Поняття про бруто-ставку та її складові: нетто-ставку та навантаження.

6.2. Особливості розрахунку тарифів з ризикових видів страхування та страхування життя

Характеристика методик розрахунку тарифів із ризикових видів страхування. Призначення таблиць смертності для розрахунку ймовірності дожиття та смерті. Методика розрахунку тарифів зі страхування життя.

6.3. Види страхових внесків (премій, платежів)

Економічна сутність страхового внеску. Класифікація страхових внесків. Характеристика видів страхових внесків за призначенням: ризикова премія, накопичуваний внесок, нетто-премія, достатній внесок, брутто-премія.

Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків

7.1. Особливості фінансової діяльності страховика: доходи, витрати та фінансові результати

Відмінності організації фінансової діяльності страхових компаній від інших суб'єктів господарювання. Характеристика видів доходів страховика. Характеристика витрат страховика. Характеристика фінансових результатів. Порядок визначення зароблених премій.

7.2. Поняття про фінансову надійність та умови забезпечення платоспроможності страховика

Ознаки фінансової надійності страховика. Чинники, що забезпечують фінансову надійність. Зовнішні та внутрішні зобов'язання страховика та їх вплив на його фінансову надійність. Статутний фонд страховика та вимоги до його мінімального обсягу. Гарантійний фонд страховика. Порядок розрахунку фактичного та нормативного запасів платоспроможності.

7.3. Страхові резерви та порядок їх формування

Види страхових резервів. Технічні резерви (резерв незароблених премій та резерв збитків). Резерви із страхування життя (математичні резерви та резерв належних виплат страхових сум). Порядок розрахунку резерв незароблених премій за методом "плаваючих кварталів".

4. Плани лекцій

Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії

Тема 1. Сутність та класифікація страхування

1.1. Сутність страхування як економічної категорії. Суб'єкти та об'єкти страхування.

1.2. Функції та принципи страхування.

1.3. Системи страхування.

1.4. Класифікація страхування.

Література: [1 – 3; 8 – 10; 15 – 17; 22 – 24; 29; 30].

Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання

2.1. Поняття про страховий ринок та його структура.

2.2. Страхова компанія як базова ланка страхового ринку.

2.3. Перестраховання та співстрахування.

2.4. Державний нагляд за страховою діяльністю.

Література: [2 – 4; 9 – 11; 16 – 18; 23 – 25; 30; 31].

Змістовний модуль 2. Галузі страхування

Тема 3. Особисте страхування

3.1. Страхування життя.

3.2. Страхування здоров'я.

Література: [3 – 5; 10 – 12; 17 – 19; 24 – 26; 31; 32].

Тема 4. Майнове страхування

4.1. Страхування майна юридичних осіб.

4.2. Страхування майна громадян.

Література: [4 – 6; 11 – 13; 18 – 20; 25 – 27; 32; 33].

Тема 5. Страхування відповідальності

5.1. Страхування відповідальності юридичних осіб.

5.2. Страхування відповідальності громадян.

Література: [5 – 7; 12 – 14; 19 – 21; 26 – 28; 33; 34].

Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків

Тема 6. Основи актуарних розрахунків

6.1. Сутність актуарних розрахунків. Показники страхової статистики. Склад та структура тарифної ставки.

6.2. Особливості розрахунки тарифів із ризикових видів страхування та страхування життя.

6.3. Види страхових внесків (премій, платежів).

Література: [1; 6 – 8; 13 – 15; 20 – 22; 27 – 29; 34].

Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків

7.1. Особливості фінансової діяльності страховика: доходи, витрати та фінансові результати.

7.2. Поняття про фінансову надійність та умови забезпечення платоспроможності страховика.

7.3. Страхові резерви та порядок їх формування.

Література: [1; 2; 7 – 9; 14 – 16; 21 – 23; 28 – 30].

5. Плани семінарських та практичних занять

Закріплення лекційного матеріалу та матеріалу, що винесений на самостійне вивчення проводиться на семінарах та практичних заняттях.

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекціях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу, а також під час виконання індивідуальної науково-дослідної роботи. У процесі проведення семінарського заняття зорганізується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів, а також проблемні питання, відповіді на які мають бути знайдені у ході обговорення.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, спрямована на формування вмінь та навичок виконання певних видів економічної роботи, а саме розрахунків економічних показників, обґрунтування висновків щодо напрямів поліпшення діяльності підприємства. У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або у малих групах вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, виробничі ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, та підведення підсумків з виставленням відповідної оцінки залежно від результатів виконаної роботи.

Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії

Тема 1. Сутність та класифікація страхування

Форма заняття: семінар.

Кількість годин: 2.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти переваги та недоліки страхування як засобу захисту від економічних ризиків, відмінні риси добровільного та обов'язкового страхування, орієнтуватися в можливості використання переваг страхування в своїй роботі за майбутньою спеціальністю.

План заняття:

1. Страхування як засіб захисту від ризиків (дискусія).
2. Обґрунтування необхідності використання страхування в розрізі майбутньої спеціальності (модерування).
3. Порівняльна характеристика форм страхування: добровільної та обов'язкової, індивідуальною та колективною (робота у малих групах).

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 4.

Очікувальний результат: студенти повинні чітко володіти особливостями використання франшизи у страхуванні, вміти розраховувати розміри страхового відшкодування при використанні різних систем страхування, знати їх переваги і недоліки у конкретних ситуаціях.

План заняття:

1. Розв'язання ситуаційних завдань з використання умовної та безумовної франшизи в страхуванні.
2. Розв'язання ситуаційних завдань з використання систем страхування: за першим ризиком, пропорційної відповідальності, граничної відповідальності та за відновною вартістю.

Література: [1 – 3; 8 – 10; 15 – 17; 22 – 24; 29; 30].

Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання

Форма заняття: семінар.

Кількість годин: 4.

Очікувальний результат: Студенти повинні засвоїти переваги та недоліки страхування як засобу захисту від економічних ризиків, відмінні риси добровільного та обов'язкового страхування, орієнтуватися в

можливості використання переваг страхування в своїй роботі за майбутньою спеціальністю.

План заняття:

1. Страхування як засіб захисту від ризиків (дискусія).
2. Обґрунтування необхідності використання страхування в розрізі майбутньої спеціальності (модерування).
3. Порівняльна характеристика форм страхування: добровільної та обов'язкової, індивідуальною та колективною (робота у малих групах).

Література: [2 – 4; 9 – 11; 16 – 18; 23 – 25; 30; 31].

Змістовний модуль 2. Галузі страхування

Тема 3. Особисте страхування

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 4.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти значення особистого страхування та його видів для себе як для особистості та для забезпечення страхового захисту співробітників підприємства.

План заняття:

1. Розв'язання ситуаційних завдань з особливостей дії різних видів договорів особистого страхування.

Література: [3 – 5; 10 – 12; 17 – 19; 24 – 26; 31; 32].

Тема 4. Майнове страхування

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 4.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти значення майнового страхування та його видів для забезпечення економічних інтересів фізичних та юридичних осіб.

План заняття:

1. Розв'язання ситуаційних завдань з особливостей дії різних видів договорів майнового страхування.
2. Розв'язання ситуаційних завдань з особливостей дії різних видів договорів зі страхування підприємницьких ризиків.

Література: [4 – 6; 11 – 13; 18 – 20; 25 – 27; 32; 33].

Тема 5. Страхування відповідальності

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 4.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти значення страхування відповідальності та його видів для забезпечення економічних інтересів фізичних та юридичних осіб.

План заняття:

1. Розв'язання ситуаційних завдань з особливостей дії різних видів договорів страхування відповідальності юридичних осіб.

2. Розв'язання ситуаційних завдань з особливостей дії різних видів договорів страхування відповідальності фізичних осіб.

Література: [5 – 7; 12 – 14; 19 – 21; 26 – 28; 33; 34].

Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків

Тема 6. Основи актуарних розрахунків

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 6.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти економічний зміст показників страхової статистики, орієнтуватися в економічному змісті тарифної ставки з ризикових видів страхування та страхування життя, вміти застосовувати таблиці смертності.

План заняття:

1. Використання показників страхової статистики та їх економічний зміст.

2. Розв'язання завдань на опанування складу та структури тарифної ставки з ризикових видів страхування.

3. Розв'язання завдань з розрахунку ймовірностей життя та смерті за використання таблиці смертності.

4. Розв'язання завдань на опанування складу та структури тарифної ставки зі страхування життя.

Література: [1; 6 – 8; 13 – 15; 20 – 22; 27 – 29; 34].

Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків

Форма заняття: практичне заняття.

Кількість годин: 6.

Очікувальний результат: студенти повинні засвоїти особливості фінансової діяльності страховиків та визначати їх фінансову надійність.

План заняття:

1. Фінансова надійність страхових компаній: зовнішній та внутрішній аспекти (дискусія).

2. Розв'язання завдань на опанування засад фінансової діяльності страховиків та визначення їх фінансової надійності.

Література: [1; 2; 7 – 9; 14 – 16; 21 – 23; 28 – 30].

Докладно структуру семінарських та практичних занять подано в окремих методичних рекомендаціях.

6. Самостійна робота студентів

Для опанування матеріалу дисципліни, окрім лекційних, практичних, семінарських занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу слід приділити самостійній роботі студентів за такими видами:

вивчення додаткової літератури;

робота із законодавчими та нормативними матеріалами;

робота у мережі Інтернет;

підготовка до занять.

Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії

Тема 1. Сутність та класифікація страхування

1. Виникнення та розвиток страхування в світі й Україні.

2. Страхування як необхідний елемент розвитку суспільних відносин, інститут соціального захисту та невід'ємна складова ринкової інфраструктури.

3. Ключові відмінності комерційного страхування від соціального страхування.

4. Стан і перспективи розвитку перестраховування та співстрахування.

5. Особливості та порядок перестраховування ризиків у нерезидентів.

6. Самострахування: його переваги, вади та перспективи розвитку.

Література: [1 – 3; 8 – 10; 15 – 17; 22 – 24; 29; 30].

Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання

1. Внутрішня система та зовнішнє оточення страхового ринку.

2. Перспективи участі іноземного капіталу на вітчизняному страховому ринку.

3. Характеристика страхового ринку провідних країн світу.

4. Основні положення Програми розвитку страхового ринку України до 2010 р.

5. Органи управління страховою компанією та їхні функції.

6. Види добровільного та обов'язкового страхування, що можуть бути ліцензовані.

7. Характеристика функцій уповноважених органів, що на певних етапах розвитку страхування в Україні регулювали страхову діяльність: Укрстрахнагляд, Мінфін та Держфінпослуг.

Література: [2 – 4; 9 – 11; 16 – 18; 23 – 25; 30; 31].

Змістовний модуль 2. Галузі страхування

Тема 3. Особисте страхування

1. Характеристика окремих видів особистого страхування, що використовуються в вітчизняній страховій практиці (більшу увагу студенти мусять приділити вивченню особливостей саме тих видів страхування, що найтісніше пов'язані з їхньою майбутньою спеціальністю).

2. Специфічні, комбіновані та нетрадиційні види особистого страхування, що відомі зі світової практики страхування.

3. Місце страхових компаній у реалізації реформи пенсійного забезпечення в Україні.

4. Причини незапитаності та перспективи розвитку медичного страхування в Україні.

5. Зв'язок особистого страхування та соціального страхування.

Література: [3 – 5; 10 – 12; 17 – 19; 24 – 26; 31; 32].

Тема 4. Майнове страхування

1. Характеристика окремих видів особистого страхування, що використовуються в вітчизняній страховій практиці (більшу увагу студенти мусять приділити вивченню особливостей саме тих видів страхування, що найтісніше пов'язані з їхньою майбутньою спеціальністю).

2. Специфічні, комбіновані та нетрадиційні види особистого страхування, що відомі зі світової практики страхування.

3. Особливості страхування окремих видів майна.

4. Роль страхування підприємницьких ризиків в забезпеченні стійкої діяльності підприємств.

Література: [4 – 6; 11 – 13; 18 – 20; 25 – 27; 32; 33].

Тема 5. Страхування відповідальності

1. Характеристика окремих видів особистого страхування, що використовуються в вітчизняній страховій практиці (більшу увагу студенти мусять приділити вивченню особливостей саме тих видів страхування, що найтісніше пов'язані з їхньою майбутньою спеціальністю).

2. Специфічні, комбіновані та нетрадиційні види особистого страхування, що відомі зі світової практики страхування.

3. Особливості страхування окремих видів відповідальності юридичних осіб.

4. Роль страхування відповідальності в забезпеченні інтересів як винної так і постраждалих сторін.

Література: [5 – 7; 12 – 14; 19 – 21; 26 – 28; 33; 34].

Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків

Тема 6. Основи актуарних розрахунків

1. Класифікація ризиків економічної діяльності та особливості їх оцінки.

2. Особливості розрахунку тарифних ставок для певних категорій населення, видів діяльності підприємств з високим рівнем ризику та професійної діяльності громадян.

Література: [1; 6 – 8; 13 – 15; 20 – 22; 27 – 29; 34].

Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків

1. Рейтингові підходи до визначення надійності страхових компаній.

2. Альтернативні методи розрахунку резерву незароблених премій (інші ніж описаний в Законі України "Про страхування").

3. Порядок формування статутного фонду страховиків у різних країнах світу.

4. Особливості оподаткування страхових компаній.

5. Методичні підходи до вибору страхової компанії-партнера на основі її фінансової надійності.

Література: [1; 2; 7 – 9; 14 – 16; 21 – 23; 28 – 30].

Більш докладно, структура самостійної роботи студентів подано в окремих методичних рекомендаціях.

7. Контрольні запитання для самодіагностики

Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії

Тема 1. Сутність та класифікація страхування

1. У чому полягає необхідність страхового захисту?
2. Які специфічні ознаки має категорія страхового захисту?
3. У яких формах може бути створений страховий фонд суспільства?
4. Що представляють собою централізовані резерви держави?
5. Що представляє собою фонд самострахування?
6. Що представляє собою фонд страховика?
7. Які специфічні ознаки притаманні страхуванню?
8. Дайте визначення терміна "страхування".
9. Хто є суб'єктами страхових взаємовідносин?
10. Хто такий страховик та страхувальник?
11. В якій організаційно-правовій формі можна створювати страхові компанії в Україні.
12. Хто такий застрахований та вигодонабувач?
13. Що може бути об'єктами страхування?
14. Які функції виконує страхування?
15. На яких принципах ґрунтується страхування?
16. У чому полягає економічна сутність франшизи?
17. Які види франшизи бувають?
18. Що таке страхова сума?
19. Що означає суброгація?
20. Що представляє собою співстрахування та перестрахування?
21. Які існують системи страхування?

22. Як розраховують страхове відшкодування за системою пропорційної відповідальності?
23. Як розраховують страхове відшкодування за системою граничної відповідальності?
24. Яка з систем страхування є найбільш привабливою для страхувальника?
25. З якою метою виконується класифікація страхування?
26. За якими ознаками класифікується страхування в глобальному аспекті?
27. Як класифікується страхування за історичними ознаками?
28. Назвіть приблизні дати виникнення окремих видів страхування.
29. Назвіть найбільш значущі події з всесвітньої історії у розвитку страхування.
30. Назвіть найбільш значущі події з історії України у розвитку страхування.
31. Як класифікується страхування за економічними ознаками?
32. У чому полягає ключова відмінність страхування життя від інших видів страхування?
33. Які роди небезпек виділяють в страхуванні?
34. Що таке галузь, підгалузь та вид страхування?
35. Як класифікується страхування за юридичними ознаками?
36. Як класифікується страхування за директивою ЄС?
37. Як класифікується страхування за Законом України "Про страхування"?
38. Що таке індивідуальне та колективне страхування?
39. Які існують форми страхування?
40. Які характерні риси притаманні добровільній формі страхування?
41. Які характерні риси притаманні обов'язковій формі страхування?
42. Які види обов'язкового страхування ви можете навести?
43. Які види добровільного страхування ви можете навести?
44. Проведіть порівняльну характеристику добровільного та обов'язкового страхування.

Тема 2. Страховий ринок та його державне регулювання

1. Що з себе представляє страховий ринок і яку він має структуру?
2. Що становить собою страхова послуга?
3. Хто є суб'єктами страхового ринку?

4. Хто може виступати страховими посередниками?
5. Чим принципово відрізняється брокерська діяльність від агентської?
6. Яку роль виконують професіонали страхового ринку?
7. Що є товариством взаємного страхування?
8. Які існують об'єднання страховиків?
9. У чому полягає сутність перестраховування?
10. Опишіть механізм проведення перестраховування.
11. Які види комісії передбачені в перестраховуванні?
12. У чому полягає сутність факультативних договорів перестраховування?
13. У чому полягає сутність облігаторних договорів перестраховування?
14. У чому полягає сутність факультативно-облігаторних договорів перестраховування?
15. Опишіть сутність пропорційної форми перестраховування.
16. Опишіть сутність непропорційної форми перестраховування.
17. У чому полягає сутність та необхідність співстрахування?
18. У яких формах дозволено створювати страхову компанію?
19. Які види діяльності дозволено виконувати страховим компаніям?
20. Як класифікуються страховики за інституційною ознакою?
21. Охарактеризуйте сутність організаційно-правових форм, у яких дозволено створювати страхову компанію.
22. Як класифікуються страховики за територію обслуговування, характером виконуваних операцій та за розміром?
23. За якими принципами може будуватися організаційна структура страхової компанії?
24. Чим відрізняють функції філій, представництв та агенцій страхової компанії?
25. Які існують системи роботи страховика зі своїми філіями?
26. Які функції належать до загальних зборів акціонерів?
27. Охарактеризуйте основні функції головних органів управління та посадових осіб страхової компанії.
28. Що включає в себе законодавство щодо регулювання страхової діяльності?
29. На яких принципах будуються відносини страховика і держави?
30. Які основні положення державної політики у сфері страхування?
31. Які державні органи виконували функції нагляду за страховою діяльністю? Який орган здійснює ці функції зараз?

32. Які заходи передбачені з ліцензування страхової діяльності?
33. Які функції та права має Уповноважений орган?

Змістовний модуль 2. Галузі страхування

Тема 3. Особисте страхування

1. Що таке особисте страхування та які його особливості?
2. Які підгалузі включає особисте страхування?
3. Які основні відмінності між страхуванням життя та страхуванням здоров'я?
4. У чому полягає сутність страхування життя та його особливості?
5. Які ви можете назвати види страхування життя?
6. У чому полягає сутність страхування від нещасних випадків?
7. Що таке нещасний випадок та які можуть бути його наслідки?
8. Кого захищає страхування від нещасних випадків на транспорті.
9. У чому полягає сутність медичного страхування?
10. Які програми медичного страхування можуть застосовуватися?
11. Чим відрізняється обов'язкове та добровільне медичне страхування?
12. Назвіть основні аспекти медичного страхування осіб, що від'їжджають за кордон.

Тема 4. Майнове страхування

1. У чому полягає економічний зміст майнового страхування?
2. Які об'єкти не можуть бути об'єктами майнового страхування (не можуть бути застраховані)?
3. Яке майно юридичних осіб страхується за основним, а яке за спеціальним договорами страхування?
4. На яких типах покриття базується страхова оцінка при майновому страхуванні?
5. Що повинен зробити страхувальник після того, як відбувся страховий випадок?
6. Які види майнового страхування ви можете назвати. Надайте їм коротку характеристику.
7. У чому полягають особливості страхування майна громадян?
8. У яких випадках при майновому страхуванні страховик не компенсує збитки страхувальника?

Тема 5. Страхування відповідальності

1. Які види відповідальності ви можете навести?
2. Що виступає об'єктом страхування при страхуванні відповідальності?
3. Які риси притаманні страхуванню відповідальності?
4. Які підгалузі входять до страхування відповідальності?
5. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування відповідальності виробника за якість продукції.
6. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування відповідальності роботодавця.
7. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування професійної відповідальності.
8. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування відповідальності за екологічне забруднення.
9. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
10. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування відповідальності перевізника вантажів.
11. Охарактеризуйте сутність та особливості страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту.

Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків

Тема 6. Основи актуарних розрахунків

1. Що таке страховий ризик?
2. Які риси притаманні страховому ризику?
3. Що таке актуарні розрахунки?
4. Які основні завдання актуарних розрахунків?
5. Як класифікують актуарні розрахунки?
6. Що таке страхова статистика?
7. Аналіз яких абсолютних показників здійснюється для статистичного аналізу страхування?
8. Аналіз яких відносних показників здійснюється для статистичного аналізу страхування?
9. Що таке страховий тариф?

10. З яких елементів складається страховий тариф?
11. Що таке нетто-ставка?
12. Для чого потрібне навантаження у структурі тарифу?
13. Які витрати несе страховик на ведення справи?
14. Яким чином розраховуються тарифи з ризикових видів страхування?
15. Яким чином розраховуються тарифи зі страхування життя?
16. Що з себе представляє таблиця смертності та для чого вона застосовується?
17. Що таке страховий платіж?
18. Як класифікуються страхові платежі?

Тема 7. Фінанси та фінансова надійність страховиків

1. З чого формуються доходи страховика?
2. Що належить до доходів від страхової діяльності?
3. Що належить до доходів від інвестування?
4. Що належить до інших доходів страховика?
5. Які витрати несе страховик?
6. Що належить до витрат на проведення страхових операцій?
7. Які фінансові результати має страховик?
8. Як формується чистий прибуток страховика?
9. Що характеризує фінансова надійність страховика?
10. Чим забезпечується фінансова надійність страховика?
11. Що означає платоспроможність страховика?
12. Що належить до власних коштів страховика?
13. З чого складається страховий портфель страхової компанії?
14. Якими є умови забезпечення платоспроможності страховика?
15. Що таке фактичний та нормативних запас платоспроможності і як вони визначаються?
16. Що становлять страхові резерви?
17. На які види резервів поділяються страхові резерви?

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань стосовно яких виникли запитання);

групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

9. Методики активізації навчального процесу

При викладанні дисципліни "Страхування" для активізації навчального процесу на практичних заняттях передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як міні-лекції, кейс-технології, семінари-дискусії, ділові ігри та ситуаційні завдання.

Міні-лекції передбачають викладання навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття дослідження. Після отримання лекційного матеріалу, як правило студентам пропонується робота в групах з метою поглиблення певних ключових питань лекції.

На початку проведення міні-лекції за вказаними темами лектор акцентує увагу студентів на необхідності представити викладений лекційний матеріал у так званому структурно-логічному вигляді. На розгляд виносяться питання, які зафіксовані у плані лекцій, але викладаються вони стисло. Лекційне заняття, проведене у такий спосіб відтворенні інформації, пробуджує у студента активність та увагу при

сприйнятті матеріалу, а також спрямовує його на використання системного підходу при відтворенні інформації, яку він одержав від викладача.

Типовий кейс – це розгляд реальної фінансово-економічної проблеми чи ситуації, що може виникнути у керівника або фінансового менеджера на підприємстві чи в фінансовій установі. У стислій формі кейс подає основні деталі ситуації та ілюструє їх розмитість та складність. Кейс-метод має багато спільного з обговоренням статей, ситуаційними вправами з публічною фінансовою звітністю, діловими іграми. Центр уваги переміщується на розвиток навичок з аналізу і прийняття рішень.

Семінар-дискусії передбачають обмін думками та поглядами студентів щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів. Найбільший ефект може бути досягнутий, якщо на практичне заняття буде запрошений фахівець-практик з питання, що винесено на обговорення. Цей метод активізації застосовується з питань, що носять проблемний характер.

Ділова гра – форма активізації студентів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій. Її можна визначати як імітацію господарської або іншої діяльності підприємства чи страхова компанія. Основна відмінність ділових ігор від інших методів полягає в тому, що в них на наявному матеріалі і фінансовій звітності послідовно створюваних і розв'язуваних спеціальними зусиллями учасників гри ситуацій відтворюються моделі професійної фінансової діяльності.

У діловій грі господарські або фінансово-економічні ситуації вивчаються студентами у динаміці: прийняте рішення впливає на об'єкт, змінює його стан, відомі наслідки прийнятого рішення (нова ситуація), створюється послідовний ланцюг рішень у фінансово-економічній сфері. Крім того, ділова гра визначає розуміння моделі дій фахівця з фінансів в конкретній ситуації. Беручи участь у ділових іграх, студенти набувають не тільки професійних, але і ділових навичок: уміння адаптуватись у групі, розуміти цілі та інтереси інших учасників гри, приймати самостійні та колективні рішення.

Навчальні ділові ігри застосовуються для навчання студентів з метою розвитку навичок та вмінь з практичного використання теоретичних знань при виконанні службових обов'язків, тобто в практичній діяльності.

Виробничі ділові ігри створюються для впровадження нових технологій та методів фінансово-аналітичної роботи.

Дослідницькі ігри використовуються для перевірки гіпотез, нових принципів організації фінансової діяльності, змін у технологічному забезпечення фінансових розрахунків.

Ситуаційне завдання є однією з найбільш ефективних і доступних з точки зору організації навчального процесу форм активних методів навчання. Суть його полягає у виявленні ситуації на певний момент функціонування конкретної фінансово-економічної системи (фінансова установа).

Завдання студентів – комплексний аналіз і прийняття рішення у пошуку варіанта вирішення поставленого завдання. Предметом моделювання ситуації можуть бути: економічні та фінансові процеси, наслідки їх трансформації; фінансово-економічні розрахунки (обґрунтування оптимальних рішень); наслідки прийняття управлінських рішень (зміна обсягу та напрямів діяльності, розширення ресурсного фінансового потенціалу).

Залежно від мети навчання і методичних підходів до розробки ситуацій можна застосовувати: а) прості ситуаційні завдання, що пов'язані з матеріалом однієї теми або блоком тем однієї дисципліни; б) комплексні ситуаційні завдання, які пов'язані з матеріалами декількох різноманітних тем курсу або інших дисциплін; в) проблемні ситуаційні завдання – задачі, що не мають однозначного рішення і вимагають творчого застосування раніше засвоєних принципів і методик.

Проведення практичних занять із застосуванням методу аналізу конкретних ситуацій має відмінності від традиційних занять тим, що в його основі лежить аналіз ситуації з виявленням реальної фінансово-економічної проблеми, яка може не мати однозначного вирішення.

10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності студентів, що відповідає певному рівню Національної рамки кваліфікацій України з дисципліни, включає поточний, модульний (відповідно до визначеного змістового модуля) та підсумковий/семестровий контроль результатів навчання.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів).

Модульний контроль проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля. Модульний контроль проводити у формі модульних контрольних робіт за відповідний змістовий модуль.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі іспиту.

Підсумкова кількість балів за змістовий модуль виставляється: *як сума балів за всіма поточними формами контролю, передбаченими робочою навчальною програмою дисципліни.*

Поточний контроль здійснюється у таких формах:

Для контролю знань за теоретичною складовою дисципліни **у вигляді тестування.**

Тестування – це перевірка знань, що здійснюється у формі відповідей студентів на різні запитання. Тестовий контроль дає можливість при незначних витратах аудиторного часу перевірити всіх студентів.

Для контролю знань за практичною складовою дисципліни **у вигляді письмової контрольної роботи.**

Письмові контрольні роботи – це ефективний метод перевірки й оцінки знань, вмінь і навичок студентів, а також їх творчих здібностей, що дає можливість у найбільш короткий термін одночасно перевірити засвоєння навчального матеріалу всіма студентами групи та визначити напрями для індивідуальної роботи з кожним. Однорідність робіт, що виконуються студентами, дозволяє пред'являти до всіх однакові вимоги й об'єктивно оцінювати результати навчання.

Для контролю знань за складовою дисципліни, що віднесена до самостійної роботи **у вигляді індивідуальних навчально-дослідних завдань, творів, рефератів, есе.**

Індивідуальні навчально-дослідні завдання – це завдання, які видаються студентам самостійно при консультуванні викладачем.

Твори використовуються для повторення й узагальнення навчального матеріалу. Вони дозволяють систематизувати знання студентів та перевірити вміння розкрити тему. У процесі підготовки твору або реферату студент мобілізує й актуалізує наявні знання, самостійно набуває нових знань, що необхідні для розкриття теми, зіставляє їх зі своїм життєвим досвідом та чітко усвідомлює свою життєву позицію.

Есе – це твір-роздум невеликого обсягу з вільною композицією, що виражає індивідуальні враження, міркування за конкретним питанням або проблемою. Есе припускає вираження автором своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки предмета міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу. На відміну від інших методів контролю і перевірки знань, метою есе є діагностика продуктивної, творчої складової пізнавальної діяльності студентів, яка передбачає аналіз інформації, його інтерпретацію, побудову міркувань, порівняння фактів, підходів і альтернатив, формулювання висновків та особисту оцінку автора.

Підсумковий контроль здійснюється у формі семестрового екзамену.

Семестрові екзамени – це форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

Поточний контроль

На початку вивчення дисципліни лектор повідомляє студентів про наявність робочої навчальної програми, в тому числі її **електронного варіанта**, "Технологічної карти накопичувальних рейтингових балів з навчальної дисципліни", "Рейтинг-плану дисципліни" та розподіл балів за формами та методами навчання (додаток А).

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній діяльності, роботі конференцій, студентських наукових гуртках, підготовці публікацій, а також були переможцями, призерами та учасниками олімпіад з навчальних дисциплін, спеціальності, наукових конкурсів, можуть присуджуватися додаткові бали (до 30 балів, але таким чином, щоб загальна сума балів з навчальної дисципліни не перевищувала 100 балів), *які є підставою для звільнення від іспиту.*

При виставленні балів за поточний контроль *оцінці підлягають*: рівень засвоєння теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з тем, включених до змістових модулів; самостійне опрацювання тем; проведення розрахунків, контрольних робіт; написання есе та рефератів.

Результати поточного оцінювання рівня засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності студентів, відповідно до рівня Національної рамки кваліфікацій України за семестр і за кожний змістовий модуль, проставляються лектором разом із викладачем, що веде заняття, у електронному журналі та "Журналі обліку успішності студентів" викладача.

Студент, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю (не склав змістовий модуль), має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана відповідно до встановленого терміну.

Студент **не допускається** до складання іспиту, якщо кількість балів, одержаних за результати успішності під час поточного та модульного контролю, відповідно до змістового модуля впродовж семестру в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У визначені терміни студент добирає залікові бали.

Студент **вважається атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результати підсумкової/семестрової успішності, дорівнює або перевищує 60 балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру (мінімум – 35 балів) та мінімально можлива кількість балів, набраних на іспиті, становить 25 балів.

У випадку, якщо студентом набрано менше 35 балів за поточний контроль, викладач повідомляє завідувача кафедри. Витяг із протоколу засідання кафедри подається декану факультету про недопущення студента до складання іспиту/заліку. Декан видає розпорядження про недопущення студента до складання іспиту/заліку як такого, що *не*

виконав навчальний план. У день складання іспиту студенту у відомості успішності записується "не допущений". Подальша процедура ліквідації академічної заборгованості здійснюється відповідно до Тимчасового положення Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою, затвердженого наказом ректора ХНЕУ від 30.08.2013 р. № 1.

Семестровий контроль

Семестровий контроль у формі *іспиту* проводиться письмово. На іспит виносяться ключові питання, типові і комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Результат *іспиту* оцінюється у балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна, що зараховується, – 25 балів).

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час іспиту, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою.

Критерії оцінювання знань студентів

Поточне оцінювання знань здійснюється за кожним модулем окремо. Максимальна кількість балів, що може студент отримати за опанування кожного модуля дисципліни – 20, при чому:

за опанування теоретичної складової (форма контролю – тестування) – **12 балів**;

за опанування практичної складової (форма контролю – письмова контрольна робота) – **4 бали**;

за опанування СРС студентів (форма контролю: ІНДЗ, реферат, твір, есе) – **4 бали**.

Таким чином, урахуваючи наявність трьох модулів у структурі дисципліни, максимальна кількість балів, що може отримати студент за результатами поточної успішності складає **60 балів**.

Критерії оцінювання зазначених форм контролю подано у табл. 5 –7, а приклади завдань у додатках Б, В, Д.

Таблиця 5

Критерії оцінювання тестового завдання

Кількість тестів	Бал за кожну правильну відповідь
24	0,5

Таблиця 6

Критерії оцінювання письмової контрольної роботи

Кількість балів, що отримує студент за виконання завдання	Відповідність вирішення завдання зазначеному опису
0	Завдання не вирішено зовсім або вирішено концептуально не правильно
1	При розв'язанні завдання припущені помилки, але загальний підхід до вирішення завдання свідчить про володіння студентом мінімальним рівнем знань з поданого матеріалу
2	Вирішення завдання містить певну кількість вірно проведених розрахунково-аналітичних процедур, але їх кількість не можна вважати достатньою
4	Завдання вирішено правильно, використані достатня кількість засобів для досягнення мети (як розрахункові так і аналітичні), але отримані дані не взаємоув'язані, загальний висновок обґрунтований не повністю

Таблиця 7

Критерії оцінювання ІНДЗ, реферату, твору, есе

Кількість балів, що отримує студент за виконання завдання	Відповідність вирішення завдання зазначеному опису
0	Завдання не виконане або виконане концептуально неправильно
1	Завдання виконане задовільно, містить мінімальні поверхові знання матеріалу
2	Завдання виконане добре, містить ґрунтовні знання матеріалу
4	Завдання виконане відмінно, містить ґрунтовні знання та має творчий характер

Семестровий контроль у формі іспиту проводиться письмово. Максимальна кількість балів, що може отримати студент за складання іспиту становить 40 балів.

Кожний екзаменаційний білет містить п'ять завдань: два стереотипних, два діагностичних та одне евристичне.

Екзаменаційні білети розроблені на засадах компетентнісного підходу відповідно до 6-го рівня Національної рамки кваліфікацій з метою перевірки сформованого рівня знань, умінь, комунікацій, автономності та відповідальності.

Екзаменаційне завдання виконується письмово. Відведений час на виконання – 120 хвилин. Під час виконання роботи не дозволяється користуватися будь-якими джерелами.

Для розрахункових процедур дозволено використання виключно калькулятора. Рекомендується використовувати калькулятори з розширеними функціями.

Виходячи із типу, трудомісткості завдань, що містяться в екзаменаційному білеті та компетентностей, які вони розкривають, питома вага кожного завдання, приблизний час на виконання та, відповідно, максимальна кількість балів за кожне завдання встановлена на такому рівні (табл. 8).

Таблиця 8

Питома вага кожного завдання, приблизний час на виконання та, відповідно, максимальна кількість балів за кожне завдання екзаменаційного білета

№ завдання у білеті	Тип	Максимальна кількість балів
Завдання 1	Стереотипне	4
Завдання 2	Стереотипне	4
Завдання 3	Діагностичне	10
Завдання 4	Діагностичне	10
Завдання 5	Евристичне	12
Разом	–	40

Критерії оцінювання зазначених типів завдань, що містяться у екзаменаційному білеті подано у табл. 9 – 11, а приклад екзаменаційного білета подана у додатку Е.

Таблиця 9

Критерії оцінювання стереотипного завдання

Кількість балів, що отримує студент за виконання завдання	Відповідність вирішення завдання зазначеному опису
0	Завдання не вирішено зовсім або вирішено концептуально не правильно
1 – 2	Розв'язання завдання містить певні математичні (механічні) помилки при правильному алгоритмі розв'язання
	Завдання вирішене не в повному обсязі (при попередньо правильно проведеними розрахунковими процедурами)

3 – 4	Завдання вирішено правильно, містить короткий висновок
-------	--

Таблиця 10

Критерії оцінювання діагностичного завдання

Кількість балів, що отримує студент за виконання завдання	Відповідність вирішення завдання зазначеному опису
0	Завдання не вирішено зовсім або вирішено концептуально не правильно
1 – 3	При розв'язанні завдання припущені помилки, але загальний підхід до вирішення завдання свідчить про володіння студентом мінімальним рівнем знань з поданого матеріалу Завдання вирішене не в повному обсязі – менш ніж на 50 % від можливого (при попередньо правильно проведеними розрахунковими процедурами)
4 – 6	Розв'язання містить певні математичні (механічні) помилки при правильному алгоритмі розв'язання Завдання вирішене не в повному обсязі – більш ніж на 50 % від можливого (при попередньо правильно проведеними розрахунковими процедурами)
7 – 10	Завдання вирішено правильно, містить короткий висновок

Таблиця 11

Критерії оцінювання евристичного завдання

Кількість балів, що отримує студент за виконання завдання	Відповідність вирішення завдання зазначеному опису
1	2
0	Завдання не вирішено зовсім або вирішено концептуально не правильно
1 – 2	При розв'язанні завдання припущені помилки, але загальний підхід до вирішення завдання свідчить про володіння студентом мінімальним рівнем знань з поданого матеріалу

Закінчення табл. 11

1	2
3 – 5	Завдання містить певні аргументації щодо досягнення мети, але їх рівень є поверховим
6 – 8	Завдання містить певну кількість правильно проведених розрахунково-аналітичних процедур, але їх кількість не можна вважати достатньою
9 – 10	Завдання вирішено правильно, використані достатня кількість засобів для досягнення мети (як розрахункові так і

	аналітичні), але отримані дані не взаємоув'язані, загальний висновок обґрунтований не повністю
11 – 12	Завдання вирішено правильно, використані практично всі можливі засоби для досягнення мети (як розрахункові так і аналітичні), загальний висновок обґрунтований. Підхід до вирішення завдання свідчить про повне володіння студентом матеріалу

Підсумкова оцінка з дисципліни після сумування отриманих балів із поточних оцінок та за результатами іспиту відповідає таким шкалам за ЄКТС та національної шкалою, що подано у табл. 12.

Таблиця 12

**Відповідність систем оцінювання знань студентів
за національною шкалою та ECTS**

Сума балів	Оцінка за шкалою ECTS	Національна шкала
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно
1 – 34	F	

11. Рекомендована література

11.1. Нормативно-законодавчі акти

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

4. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті: Постанова КМУ від 14.08.1996 р. № 959 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-96-п>.

5. Про затвердження Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова КМУ від 18.12.1996 р. № 1523 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-п>.

6. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків : Розпорядження Держфінпослуг України від 03.02.2004 р. № 39 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/217.html>.

7. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків : Розпорядження Держфінпослуг від 17.03.2005 р. № 3755 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/files/RK-3775.pdf>.

8. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України Закон від 01.07.2004 р. № 1961-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1961-15/>.

9. Про страхування : Закон України від 07.03.96 № [86/96-ВР](#) (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/>.

10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/>.

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

11.2. Основна

12. Базилевич В. Д. Страхування : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус та ін. ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.

13. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – Х. : Бурун Книга, 2009. – 656 с.

14. Осадець С. С. Страхування : підручник / С. С. Осадець, Т. М. Артюх, В. Л. Бабко та ін. ; за заг. ред. С. С. Осадця. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.

15. Ротова Т. А. Страхування : навч. посібн. / Т. А. Ротова. – К. : КНТЕУ, 2006. – 400 с.

16. Смоляк В. А. Страхування : навч. посібн. / В. А. Смоляк, Є. Ю. Кузькін. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 272 с.

11.3. Додаткова

17. Александров В.Т. Страхова справа. Інтегрований навчальний комплекс : підручник. Автоматизована система навчання на CD та Інтернет-портал: У 2 кн. / В. Т. Александров, О. М. Бандурка, О. І. Ворона та ін. – Кн. 1 : Страхування. Страхові послуги. – К. : НВП "АВТ", 2003. – 640 с.

18. Базельський Комітет. Кредитні рейтинги та додаткові джерела інформації про кредитоспроможність // Фінансовий ринок України. – 2006. – № 5. – С. 34–37.

19. Баклаженко С. Страхова система України / С. Баклаженко // Страхова справа. – 2006. – № 3. – С. 54–58.

20. Белянкін Г. А. Платежеспособність страхової компанії / Г. А. Белянкін // Фінанси. – 2006. – № 5. – С. 45–49.

21. Внукова Н.М. Управління розвитком ринків фінансових послуг: монографія / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк, Ж. О. Андрійченко [та ін.] ; наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова ; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : АдВА, 2009. – 195 с.

22. Внукова Н. Н. Кредитно-рейтингова оцінка страховщиків [Електронний ресурс] / Н. Н. Внукова, Н. І. Притула. – Режим доступу : www.belbroker.com.

23. Вовчак О. Д. Страхування : навч. посібн. / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 480 с.
24. Временко Л. В. Регулирование страховой деятельности – взгляд страховщиков / Л. В. Временко, Д. Кондратенко // Insurance TOP. – 2005. – № 4(12). – С. 8–10.
25. Орланюк-Малицкая Л. А. Платежеспособность страховой организации / Л. А. Орланюк-Малицкая. – М. : АНКЛП, 2007. – 280 с.
26. Основи фінансового моніторингу фінансових послуг : навч. посібн./ Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук, В. А. Смоляк та ін. ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – К. : КНТ, 2008. – 136 с.
27. Ткаченко Н. В. Досвід оцінювання міжнародними рейтинговими агентствами фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 1. – С. 69–83.
28. Ткаченко Н. В. Новітні підходи до оцінки платоспроможності страхових компаній в рамках Solvency II / Н. В. Ткаченко // Банківська справа. – 2010. – № 4. – С. 62–71.
29. Ткаченко Н. В. Рейтинг фінансової стійкості страхових компаній та основні підходи до його класифікації / Н. В. Ткаченко // Світ фінансів. – 2009. – №4 (21) – С. 182–190.
30. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурман. – К. : Наукова думка, 2006. – 334 с.
31. Шумелда Я. Страхування : навч. посібн. / Я. Шумелда. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Джура, 2006. – 497с.

11.4. Ресурси мережі Інтернет

32. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг України): офіційний сайт. – Режим доступу : // www.dfp.gov.ua.
33. История и аналитика страхового рынка Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // www.forINSURER.com.
34. Ліга страхових організацій України: офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.uainsur.com>.

Додатки

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА
накопичувальних рейтингових балів
з навчальної дисципліни
"СТРАХУВАННЯ"

для студентів факультету: **Фінансового**
 напрямку підготовки: **6.030508 "Фінанси і кредит"**
 4 курсу, груп: 6.02.22.10.01-6.02.22.10.04,
 6.02.23.10.02
Лектор : к.е.н., доцент Смоляк В. А.
Викладач: к.е.н., доцент Смоляк В. А.

2013 / 2014 навчальний рік **I семестр**
Загальний обсяг годин:
 за робочим навчальним планом: **180**
 Форма підсумкового контролю: **Екзамен**

Форми навчання	Навчальні тижні																	Сесія 20-22	S
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
Загальне учбове навантаження студента, години на тиждень																			
Аудиторні години	Лекції	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		34
	Практичні (семінарські) заняття	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		34
	Поточні консультації	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к	к		
	Передекзаменаційні консультації																	2	
	Екзамен																	3	3
Аудиторні години	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	73
СРС	Вивчення теоретичного матеріалу	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		33
	Виконання практичних завдань	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		33
	Виконання ІНДЗ, реферату, твору, есе	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		31
	Підготовка до екзамену																	10	10
Самостійна робота	3	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	4	10	107
Загальний обсяг годин	7	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	8	15	180
Методи контролю	Модульна контрольна робота за теоретичною складовою					1					1						1		36
	Модульна контрольна робота за практичною складовою					4					4						4		12
	ІНДЗ, реферат, твір, есе					4					4						4		12
	Екзамен																	40	40
ВСЬОГО балів на тиждень					20					20						20	40	40	100
НАКОПИЧЕННЯ балів					20	20	20	20	20	40	40	40	40	40	40	40	60	100	

Затверджено на засіданні кафедри "___" _____ 201__ р., Протокол № ___

Завідувач кафедри
 Лектор (керівник курсу)

Внукова Н. М.
 Смоляк В. А.

Продовження додатка А

Рейтинг-план навчальної дисципліни "Страхування" (Система оцінювання рівня сформованості компетентності)

Професійні компетентності			Навчальний тиждень	Години	Форми навчання		ОЦІНКА рівня сформованості компетентностей					
Типові завдання	Компетентності	Вміння					Форми контролю	Макс. бал				
Змістовний модуль 1. Сутність страхування як економічної категорії												
ТЗ-1, ТЗ-2, ТЗ-3, ТЗ-4	К-1, К-2, К-3, К-4	В-1, В-2, В-3, В-4, В-5, В-6, В-7, В-8	1	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 1 згідно із робочою навчальною програмою					
					2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 1 згідно із робочою навчальною програмою					
				СРС	3	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
					2	Лекція	Лекція за темою 1 згідно із робочою навчальною програмою					
				2	Ауд.	2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 1 згідно із робочою навчальною програмою				
						6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання				
			3	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темами 1, 2 згідно із робочою навчальною програмою					
					2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темами 1, 2 згідно із робочою навчальною програмою					
			СРС	6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання						
				4	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 2 згідно із робочою навчальною програмою				
			2			Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 2 згідно із робочою навчальною програмою					
			СРС	6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання						
				5	Ауд.	2	Лекція	Контрольна робота за теоретичною складовою модуля 1. Підбиття підсумків матеріалу модуля 1	Контрольна робота	12		
			2			Практичне заняття	Контрольна робота за практичною складовою модуля 1. Підбиття підсумків матеріалу модуля	Контрольна робота	4			
			СРС		6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання	Перевірка індивідуального завдання	4			
			Змістовний модуль 2. Галузі страхування									
			ТЗ-5, ТЗ-6, ТЗ-7, ТЗ-8, ТЗ-9, ТЗ-10	К-5, К-6, К-7, К-8, К-9, К-10	В-9, В-10, В-11, В-12, В-13, В-14, В-15, В-16, В-17, В-18, В-19, В-20	6	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 3 згідно із робочою навчальною програмою		
								2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 3 згідно із робочою навчальною програмою		
							СРС	6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання		
						7	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 3 згідно із робочою навчальною програмою		
2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 3 згідно із робочою навчальною програмою										
СРС	6	Підготовка до занять					Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					

Продовження додатка А

			8	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 4 згідно із робочою навчальною програмою					
					2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 4 згідно із робочою навчальною програмою					
				СРС	6	Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
					9	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 5 згідно із робочою навчальною програмою			
				2			Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 5 згідно із робочою навчальною програмою				
				СРС	6	Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
			10	Ауд.	2	Лекція	Контрольна робота за теоретичною складовою модуля 2. Підбиття підсумків матеріалу модуля 2	Контрольна робота	12			
					2	Практичне заняття	Контрольна робота за практичною складовою модуля 2. Підбиття підсумків матеріалу модуля 2	Контрольна робота	4			
				СРС	6	Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання	Перевірка індивідуального завдання	4			
			Змістовний модуль 3. Основи фінансів страховиків									
			ТЗ-11, ТЗ-12, ТЗ-13, ТЗ-14	К-11, К-12, К-13, К-14	В-21, В-22, В-23, В-24, В-25, В-26, В-27, В-28	11	Ауд.	2	Лекція	Лекція за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою		
								2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою		
СРС	6	Підготовк а до занять					Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
	12	Ауд.					2	Лекція	Лекція за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою			
2							Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою				
СРС	6	Підготовк а до занять					Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
13	Ауд.	2				Лекція	Лекція за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою					
		2				Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 6 згідно із робочою навчальною програмою					
	СРС	6				Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
14	Ауд.	2				Лекція	Лекція за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою					
		2				Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою					
	СРС	6				Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
15	Ауд.	2				Лекція	Лекція за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою					
		2				Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою					
	СРС	6				Підготовк а до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання					
16	Ауд.	2				Лекція	Лекція за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою					

Продовження додатка А

				2	Практичне заняття	Семінарські (практичні) заняття за темою 7 згідно із робочою навчальною програмою		
			СРС	6	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання		
		17	Ауд.	2	Лекція	Контрольна робота за теоретичною складовою модуля 3. Підбиття підсумків матеріалу модуля 3	Контрольна робота	12
				2	Практичне заняття	Контрольна робота за практичною складовою модуля 3. Підбиття підсумків матеріалу модуля 3	Контрольна робота	4
			СРС	4	Підготовка до занять	Самостійна робота над матеріалом згідно із робочою навчальною програмою. Виконання індивідуального завдання	Перевірка індивідуального завдання	4
Сесія	20-22	Ауд.	2	Переддеклам. консультація	Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль		40
			3	ЕКЗАМЕН	Виконання завдань екзаменаційного білета			
		СРС	10	Підготовка до екзамену	Повторення матеріалів			
Всього годин			180	Загальна максимальна кількість балів по дисципліні				100

Розподіл балів за формами та методами навчання

Теми змістовного модулю			Теоретична складова	Практична складова	СРС	Іспит	Σ
Модуль 1	Тема 1	Сутність та класифікація страхування	12	4	4		20
	Тема 2	Страховий ринок та його державне регулювання					
Модуль 2	Тема 3	Особисте страхування	12	4	4		20
	Тема 4	Майнове страхування					
	Тема 5	Страховання відповідальності					
Модуль 3	Тема 6	Основи актуарних розрахунків	12	4	4		20
	Тема 7	Фінанси та фінансова надійність страховиків					
Іспит						40	40
Σ			36	12	12		100

Максимальний бал на тиждень

Теми змістовного модуля		Теоретична складова	Практична складова	СРС	Іспит	Σ
Модуль 1	1 тиждень					0
	2 тиждень					0
	3 тиждень					0
	4 тиждень					0
	5 тиждень	12	4	4		20
Модуль 2	6 тиждень					0
	7 тиждень					0
	8 тиждень					0
	9 тиждень					0
	10 тиждень	12	4	4		20
Модуль 3	11 тиждень					0
	12 тиждень					0
	13 тиждень					0
	14 тиждень					0
	15 тиждень					0
	16 тиждень					0
	17 тиждень	12	4	4		20
Сесія	20-22 тиждень				40	40
Сума балів		36	12	12	40	100

Приклад тестового завдання

1. Що з наведеного далі охоплюється поняттям "страховий захист":

- а) здійснення заходів, спрямованих на зменшення страхового ризику;
- б) фінансування витрат на боротьбу зі страховою подією;
- в) відшкодування збитків, завданих стихійним лихом;
- г) збільшення запасів товарів з огляду на сезонність їх виробництва?

2. Класифікація страхування за економічними ознаками – це класифікація за:

- а) об'єктами страхування;
- б) формами проведення страхування;
- в) статусом страхувальника;
- г) часом виникнення окремих видів страхування.

3. Страхові події при страхуванні від нещасних випадків можуть бути такі:

- а) смерть застрахованого з будь-якої причини;
- б) смерть застрахованого з будь-якої причини, крім самогубства;
- в) смерть застрахованого лише від нещасного випадку;
- г) дожиття застрахованим до закінчення строку дії договору страхування.

4. Що з наведеного є формами проведення страхування:

- а) добровільне і обов'язкове;
- б) життя і загальне;
- в) особисте, майнове та відповідальності;
- г) індивідуальне і колективне?

5. Особисте страхування охоплює страховий захист:

- а) життя громадян;
- б) відповідальності роботодавця перед персоналом;
- в) здоров'я громадян;

г) домашнього майна громадян.

Продовження додатка Б

6. Які властивості є критеріями страхованості ризиків:

- а) випадковість;
- б) можливість оцінювання у вартісних одиницях;
- в) низький ступінь імовірності;
- г) надзвичайно великі втрати?

7. Чим відрізняється страховий брокер від агента:

- а) кількістю працівників;
- б) розміром отриманих страхових платежів та комісійної винагороди;
- в) брокер завжди представляє інтереси страховика;
- г) брокер завжди представляє інтереси страхувальника.

8. Підгалуззями особистого страхування є:

- а) страхування життя;
- б) страхування до вступу в шлюб;
- в) медичне страхування.
- г) страхування від нещасних випадків.

9. Основними страховими випадками зі змішаного страхування життя є:

- а) вступ до шлюбу;
- б) дожиття до закінчення строку страхування;
- в) смерть протягом дії договору страхування.
- г) досягнення повноліття.

10. Страхова сума під час укладення договору змішаного страхування життя визначається:

- а) тільки страховиком;
- б) тільки страхувальником;
- в) законодавством;
- г) за погодженням між страховиком і страхувальником.

11. Після закінчення договору змішаного страхування життя страхувальник одержує:

- а) страхову виплату;
- б) викупну суму;
- в) страхове відшкодування;

г) тантьєму.

Продовження додатка Б

12. До страхових випадків з обов'язкового особистого страхування на транспорті належать:

- а) одержання застрахованим травми;
- б) втрата працездатності;
- в) загибель або смерть;
- г) пошкодження або втрата вантажу.

13. При укладенні договору добровільного медичного страхування програма страхування обирається:

- а) страховиком;
- б) страхувальником;
- в) за згодою сторін;
- г) державним органом.

14. За яким страховим покриттям судновласник отримує компенсацію витрат із звичайної аварії?

- а) страхування відповідальності судновласника перед третіми особами;
- б) особисте страхування від нещасного випадку;
- в) страхування карго;
- г) страхування каско.

15. Уразі загибелі тварини страхове відшкодування виплачується:

- а) у сумі, заявленій страхувальником;
- б) у розмірі вартості придатного до споживання м'яса;
- в) у розмірі страхової суми;
- г) реальної вартості худоби.

16. Які фактори не впливають на розмір тарифних ставок у разі страхування домашнього майна:

- а) вік власника майна;
- б) обсяг відповідальності страховика;
- в) строк страхування;

г) стать страхувальника?

Продовження додатка Б

17. Сума збитку за знищене домашнє майно визначається:

- а) у розмірі страхової суми;
- б) у розмірі дійсної вартості;
- в) у розмірі вартості знецінення майна;
- г) у розмірі майна аналогічного виду.

18. Якими причинами зумовлюється обов'язковість страхування цивільної відповідальності автовласників:

- а) причинами релігійного характеру;
- б) необхідністю додаткового залучення коштів для утримання автомобільних доріг;
- в) тим, що автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки;
- г) необхідністю створення ефективної системи захисту майнових інтересів потерпілих в дорожньо-транспортних пригодах?

19. Частина тарифу, яка призначена для покриття витрат на проведення страхування, називається:

- а) брутто-тариф;
- б) нетто-тариф;
- в) навантаження;
- г) ризиковою надбавкою.

20. Страхова премія – це:

- а) винагорода страхувальнику за беззбиткове проходження договору страхування;
- б) оплата послуг страхового брокера;
- в) плата страхувальника за страхування;
- г) страхове відшкодування.

21. Нормативний запас платоспроможності визначається на основі:

- а) розміру статутного фонду;
- б) надходжень страхових премій та страхових виплат;
- в) кількості страхових полісів;

г) розміру гарантованого фонду.

Закінчення додатка Б

22. Який державний орган уповноважений здійснювати нагляд за страховою діяльністю у теперішній час:

- а) Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України;
- г) Національний банк України?

23. Кого з перелічених можна назвати страхувальником:

- а) дитину, життя якої застрахували батьки;
- б) чоловіка, що застрахував своє життя на користь дружини;
- в) підлітка, який був застрахований батьками на випадок дожиття до повноліття;
- г) батька, що застрахував своє життя на користь молодшого сина?

24. До сільськогосподарського страхування не належить:

- а) страхування поголів'я тварин;
- б) страхування машин та устаткування фермерського господарства;
- в) страхування будівлі фермера;
- г) страхування врожаю.

Приклад письмової контрольної роботи

Підприємство уклало договір страхування зі страховою компанією "Меркурій" на страхування свого майна у розмірі 71 % від страхової вартості: основних засобів первісною вартістю 21 000 тис. грн, ступінь зносу яких становить 19 %;

оборотних коштів вартістю 5 500 тис. грн.

Договір страхування передбачає виплату страхового відшкодування при втраті майна підприємства або його пошкодження в результаті стихійного лиха, пожежі та крадіжки. Крім того, договір покриває збитки від вимушеного простою підприємства, зумовленого страховим випадком (повний пакет ризиків).

При страхуванні збитків підприємства пов'язаних з вимушеним простоем, період відповідальності страховика становить три дні. Страховик компенсує збитки підприємства у вигляді не отриманого чистого прибутку, причому за перший день простою компенсується 100 % середньоденного чистого прибутку, у другий і третій дні – відповідно 80 % і 50 %.

За підсумками останнього звітного періоду чистий середньоденний прибуток підприємства становив 15 тис. грн.

Страхові тарифи за передбаченим договором страховими випадками складають:

зі страхування від стихійного лиха – 0,38 %;

зі страхування від пожежі – 0,8 %;

зі страхування від крадіжки – 1,2 %;

зі страхування вимушеного простою підприємства – 0,21 %;

При страхуванні за всім пакетом ризиків, передбачених у договорі, надається знижка – 25 % від суми загального страхового платежу.

Договором передбачена система пропорційної відповідальності, а також умовна франшиза в розмірі 6 % від страхової суми по ризиках "пожежа" і "стихійне лихо" і безумовна франшиза 350 тис. грн за ризиком "крадіжка".

Визначте:

а) страхову суму окремо для:

страхування майна від стихійного лиха, пожежі та крадіжки;

страхування ризику вимушеного простою підприємства;

б) загальну суму страхового платежу за повним пакетом ризиків, яке підприємство має сплатити страховикові;

в) страхове відшкодування, яке отримає підприємство (кожний страховий випадок розглядається незалежно) при збитку:

від стихійного лиха на 400 тис. грн;

від пожежі на 1 050 тис. грн;

від крадіжки на 800 тис. грн.

г) зробіть загальний висновок стосовно привабливості зазначених умов страхування для зазначеного підприємства.

Додаток Д

Приклад завдання до самостійної роботи

Порівняти умови надання будь-якої страхової послуги двома різними страховими компаніями: діапазон тарифних ставок, обсяг страхового покриття, розмір франшизи, розбіжності в умовах договорах страхування.

Обґрунтувати на підставі здійсненого дослідження, умови якої компанії є більш привабливими.

Для аналізу умов страхування рекомендується:

відвідати сайт страховика та дослідити подану там інформацію;
зателефонувати до кол-центрів обраних страховиків та задати питання консультанту (дзвінки з усіх мобільних операторів на напрями 0-800 зараз безкоштовно) відповіді на які відсутні на сайті;
відвідати офіс страхової компанії.

Результати дослідження подати у вигляді есе.

Приклад екзаменаційного білета

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр
 Навчальна дисципліна: страхування
 Напрямок підготовки: 6.030508 "Фінанси і кредит"
 Семестр: 7

Екзаменаційний білет

Завдання 1 (стереотипне) – оцінювання у межах 4 балів

З майном дійсною вартістю 56 347 грн, яке ви застрахували у Страховій компанії High Guarantee на страхову суму 38 500 грн, відбувся передбачений договором страховий випадок, в наслідок якого, за даними страхового акту, майно постраждало на 24 452 грн. **Розрахуйте страхове відшкодування**, яке ви можете отримати, якщо у договорі страхування передбачена пропорційна система виплати страхового відшкодування та безумовна франшиза у розмірі 5 %?

Завдання 2 (стереотипне) – оцінювання у межах 4 балів

Ви працюєте фахівцем у фінансовому відділу Страхової компанії Way to tranquility, яка надає страхові послуги зі страхування рухомого та нерухомого майна. Вам необхідно **визначити рівень рентабельності страхових операцій** у цій страховій компанії на підставі наступних даних за останній рік:

Показник	Страхування рухомого майна	Страхування нерухомого майна
Одержано страхових платежів, тис. грн	105	67
Навантаження у структурі тарифу, %, у тому числі	25	22

витрати на ведення справи, відсоткових пунктів	20	16
прибуток, відсоткових пунктів	5	6
Завдання 3 (діагностичне) – оцінювання у межах 10 балів		

До Страхової компанії Eternal Life звернулася особа чоловічої статі у віці 51 рік, яка бажає укласти договір змішаного страхування життя. На підставі таблиці смертності, з якою працює ця страхова компанія (додаток А), **розрахуйте для цієї особи (при розрахунках округлення робити до десятитисячних):**

- а) ймовірність прожити ще рік;
- б) ймовірність прожити ще три роки;
- в) ймовірність померти впродовж наступних чотирьох років;
- г) ймовірність померти на шостому році у віці 57 років.

Завдання 4 (діагностичне) – оцінювання у межах 10 балів
--

У попередньому звітному періоді Страхова компанія Destiny пропонувала для своїх клієнтів по страхуванню домашнього майна фізичних осіб страховий тариф, що розраховувався на підставі наступних даних:

кількість застрахованих об'єктів – 12 400;

кількість постраждалих об'єктів в результаті страхових випадків – 814;

середня страхова сума на один застрахований об'єкт – 134 тис. грн;

середнє страхове відшкодування на один постраждалий об'єкт – 62 тис. грн;

частка навантаження в структурі брутто-ставки – 18 %.

Протягом останнього звітного періоду відбулися певні зміни, а саме:

кількість застрахованих об'єктів збільшилася на 7 %;

кількість постраждалих об'єктів зменшилося на 35 одиниць;

середня страхова сума на один застрахований об'єкт зросла на 54 тис. грн;

середнє страхове відшкодування на один постраждалий об'єкт склало 83 тис. грн;

частка навантаження в структурі брутто-ставки збільшилася на 2 відсоткових пункти.

Рівень гарантії безпеки страхова компанія змінила з 0,95 у попередньому на 0,98 у звітному періоді (додаток Б).

Визначте: на скільки відсоткових пунктів у звітному періоді змінився страховий тариф у порівнянні з попереднім (при розрахунках округлення робити до десятитисячних).

Завдання 5 (евристичне) – оцінювання у межах 12 балів

ВАН "Арма", на якому ви працюєте в аналітичному відділі, планує застрахувати своє майно. Найбільш привабливі та практично аналогічні умови страхування запропонували дві страхові компанії – СК The Insurance та СК Status Quo.

Оскільки мова йде про страхування на велику суму, керівництво доручило Вам провести порівняльний аналіз діяльності цих компаній на підставі публічної звітності з метою остаточного вибору однієї з них як майбутнього страховика-партнера.

З відкритих джерел інформації (газета "Україна-business", веб-сайти інформаційних агентств, уповноважених публікувати фінансову звітність страховиків та веб-сайти самих страховиків) вам вдалося винайти наступну інформації про цих страховиків станом на кінець остатнього звітного року (табл. 1 – 3):

Вам необхідно:

а) оцінити платоспроможність цих страхових компаній (оцінити всі можливі показники відповідно до вимог законодавства);

б) оцінити головні абсолютні та відносні показники страхової та перестраховувальної діяльності;

в) оцінити загальні відомості про компанії як неформальні чинники впливу на оцінку надійності;

г) зазначити, яка ще додаткова інформація була б необхідна Вам для прийняття більш обґрунтованого рішення;

д) зробити загальний висновок про обрання конкретної страхової компанії-партнера для підприємства.

Таблиця 1

Показники страхової та перестраховувальної діяльності, тис. грн

Показник	СК The Insurance	СК Status Quo
Валові страхові премії, у тому числі	139 215,3	181 143,6
сума страхових премій, належних перестраховкам	48 084,7	101 024,4

Валові страхові виплати, у тому числі	31 187,5	101 166,0
сума страхових виплат, компенсована перестраховиками	8 018,1	27 125,0

Таблиця 2

Фінансові показники (витяг з балансів), тис. грн

Показник	СК The Insurance	СК Status Quo
Баланс, тис. грн.	196 189,0	175 979,6
Необоротні активи, у тому числі:	63 003,9	35 817,4
нематеріальні активи (залишкова вартість)	17,2	1 348,7
Оборотні активи	132 446,2	139 021,5
Витрати майбутніх періодів	738,9	1 140,7
Власний капітал:	145 986,6	26 149,5
статутний капітал	10 000,0	156 226,0
додатковий капітал	0,1	7 271,3
резервний капітал	2 500,0	551,3
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	135 386,5	137 899,1
Забезпечення наступних виплат і платежів, у тому числі:	47 647,7	109 212,1
страхові резерви	69 693,5	136 983,1
сума частки перестраховиків у страхових резервах	22 341,2	328 49,8
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0
Поточні зобов'язання	2 553,2	40 618,0
Доходи майбутніх періодів	1,5	0,0

Таблиця 3

Загальні відомості про компанії

Найменування	СК The Best Insurance	СК Status Quo
Вид господарського товариства	Акціонерне товариство	Товариство з додатковою відповідальністю
Рік заснування	1993	2003
Іноземний капітал	Всі вітчизняні власники	75 % іноземного капіталу
Наявність серед інших клієнтів відомих підприємств аналогічної сфери діяльності	Так	Ні
Відомість компанії	Менш відома	Більш відома
Доля компанії на страховому ринку України, %	5	3
Доля страхування майна в страховому портфелі, %	58	34

ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні кафедри управління фінансовими послугами (Протокол № 2 від 30.09.2013 р.)

Завідувач кафедри, докт. екон. наук, проф.
Екзаменатор, канд. екон. наук, доц.

Внукова Н. М.
Смоляк В. А.

Зміст

Вступ	3
1. Структура навчальної дисципліни	5
2. Кваліфікаційні вимоги до студентів	6
3. Зміст дисципліни за модулями та темами	11
4. Плани лекцій	15
5. Плани практичних та семінарських занять	17
6. Самостійна робота студентів	21
7. Контрольні запитання для самодіагностики	23
8. Індивідуально-консультативна робота	29
9. Методики активізації навчального процесу	30
10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів	32
11. Рекомендована література	40
11.1. Нормативно-законодавчі акти	40
11.2. Основна	41
11.3. Додаткова	41
11.4. Ресурси мережі Інтернет	42
Додатки	43

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"СТРАХУВАННЯ"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Укладачі: **Смоляк Віктор Анатолійович**
Ачкасова Світлана Анатоліївна

Відповідальний за випуск **Внукова Н. М.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Бутенко В. О.**

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.